

УДК 339.72

Іванов С. М., Клименко К. В.

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄБРР: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Проаналізовано деякі сучасні напрями співробітництва між міжнародною фінансовою організацією – Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) й Україною, а також розкрито основні засади і принципи цієї співпраці. Для розуміння ролі та місця ЄБРР як потужного стратегічного партнера в процесі розвитку вітчизняної економіки визначено фундаментальні аспекти відповідних програм в соціальному, електроенергетичному, фінансовому, транспортному, державному секторах і на ринку капіталу, які реалізуються за рахунок кредитних коштів Банку, а також при наданні ним технічної допомоги. Ці програми спрямовані на посилення конкурентоспроможності національної економіки на інноваційних засадах, підвищення рівня життя, добробуту і забезпечення рівних можливостей громадян, верховенства права, підтримку структурних зрушень за рахунок розвитку високотехнологічних перспективних секторів економіки. Визначено перспективні й прибуткові напрями інвестування іноземних коштів у національні проекти співробітництва. Розглянуто основні тенденції розвитку відносин між ЄБРР та Україною, охарактеризовано сучасний стан фінансування Банком проектів розвитку та проаналізовано вплив цієї співпраці на вироблення та реалізацію стабілізаційної політики України, а також дано оцінку ЄБРР як стратегічного партнера у здійсненні необхідних структурних реформ і модернізації фінансової системи. Зроблено акцент на реалізації Банком програми правової реформи щодо поліпшення інвестиційного клімату, заходи котрої націлені на розроблення юридичних норм і формування правових структур і культури, на яких ґрунтується динамічна, орієнтована на ринок економіка.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), міжнародне кредитування, програми ЄБРР, програми фінансування малого і середнього бізнесу, програма правової реформи, фінансова допомога, фінансові ресурси.

Рис. 5. Літ. 31.

Іванов С. Н., Клименко К. В.

СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ И ЕБРР: ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

Проанализированы некоторые современные направления сотрудничества между международной финансовой организацией – Европейским банком реконструкции и развития (ЕБРР) и Украиной, а также раскрыты основные положения и принципы этого сотрудничества. Для понимания роли и места ЕБРР как мощного стратегического партнера в процессе развития отечественной экономики определены фундаментальные аспекты соответствующих программ в социальном, электроэнергетическом, финансовом, транспортном, государственном секторах и на рынке капитала, которые реализуются за счет кредитных средств ЕБРР, а также при оказании им технической помощи. Данные программы направлены на усиление конкурентоспособности национальной экономики на инновационной основе, повышение уровня жизни, благосостояния и обеспечение равных возможностей граждан, верховенства права, поддержку структурных сдвигов за счет развития

© Іванов С. М., Клименко К. В., 2016

высокотехнологических перспективных секторов экономики. Определены перспективные и прибыльные направления инвестирования иностранных средств в национальные проекты сотрудничества. Рассмотрены основные тенденции развития отношений между ЕБРР и Украиной, охарактеризовано современное состояние финансирования Банком проектов развития и проанализировано влияние этого сотрудничества на выработку и реализацию стабилизационной политики Украины, а также дана оценка ЕБРР как стратегического партнера в осуществлении необходимых структурных реформ и модернизации финансовой системы. Сделан акцент на реализации Банком программы правовой реформы по улучшению инвестиционного климата, мероприятия которой нацелены на разработку юридических норм и формирование правовых структур и культуры, на которых основывается динамичная, ориентированная на рынок экономика.

Ключевые слова: международные финансовые организации, Европейский банк реконструкции и развития (ЕБРР), международное кредитование, программы ЕБРР, программы финансирования малого и среднего бизнеса, программа правовой реформы, финансовая помощь, финансовые ресурсы.

Serhii Ivanov, Kateryna Klymenko

UKRAINE-EBRD COOPERATION: DEVELOPMENT TRENDS

The article analyzes some of the current areas of cooperation between the international financial institution – the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) and Ukraine, and summarizes foundations and principles of cooperation. To understand the role and place of the EBRD as a reliable and strategic partner in the Ukrainian economy development, the fundamental aspects of economic development programs in the social, energy, financial, transport, public sectors and in the capital market, which are being implemented at the expense of the EBRD loan funds, as well as technical assistance, have been defined. These programs are aimed at strengthening the competitiveness of the national economy on the basis of innovation, improvement of living standards, welfare and equal opportunities for citizens, the rule of law and support for structural changes through the development of perspective high-tech sectors of the economy. The promising and profitable areas of foreign funds investment in national cooperation projects are identified. The authors examine the main trends of the EBRD and Ukraine relations development, characterize the current state of development project's financing by the Bank, analyze the impact of this cooperation on the development and implementation of stabilization policy in Ukraine and assess the Bank as a strategic partner of Ukraine in the modern economy development, necessary structural reforms implementation and financial system modernization. The paper emphasizes the importance of the Bank's Legal Transition Program (LTP) to improve the investment climate in Ukraine, whose activities are aimed at both the legal standards development and creation of legal structures and culture that provide the foundation for a dynamically functioning, market-oriented economy.

Key words: international financial institutions (IFIs), the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), international crediting, EBRD programmes, programmes of SMEs financing, the Legal Transition Programme (LTP), financial aid, financial resources.

JEL classification: F21, F34, F35.

Міжнародне фінансове та технічне співробітництво з міжнародними організаціями – це потужне джерело та ефективний інструмент економічного розвитку будь-якої держави.

Не є винятком і Україна, яка в період проведення внутрішніх реформ прагне ефективно використовувати весь потенціал такого співробітництва на основі взаєморозуміння та рівноправного партнерства, вироблення спільних підходів до пріоритетів співробітництва, спільної відповідальності та підзвітності за результати наданої допомоги, забезпечення її ефективного використання для розв'язання найгостріших соціальних і економічних проблем.

Тому нині вкрай важливе співробітництво з такою міжнародною фінансовою інституцією, як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), котрий є надійним та стабільним джерелом довгострокового фінансування пріоритетних проектів розвитку, дає змогу отримувати кредитні ресурси за найвигіднішими умовами для розвитку стратегічно важливих секторів економіки й інфраструктури, упровадження структурних реформ, створює можливість доступу до кращої міжнародної практики, стандартів і професійної експертизи проектів.

Мета статті – дослідження основних засад розвитку співпраці України з ЄБРР.

Особливостям діяльності Банку присвячені праці таких іноземних вчених, як А. Зверев [1], М. Маят [2], Ч. Драгокоупіл [2], А. Сімен [3], Ф. Лессамбо [4] та ін. Проблеми співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями (МФО), зокрема з ЄБРР, відображено в дослідженнях О. Білоруса [5], О. Дунас [6], Ю. Ковбасюка [7], В. Колосової [8] та ін.

ЄБРР набуває дедалі більшого значення в міжнародних економічних відносинах, оскільки саме через канали цієї організації проходить значна частка світових інвестицій. Особливо важлива її діяльність для країн, які здійснюють реформи та готові використати управлінський досвід Банку.

За допомогою своїх інвестицій ЄБРР сприяє проведенню структурних і галузевих реформ, розвитку конкуренції, зміцненню правових систем, формуванню інфраструктури для підтримки приватного сектору тощо.

Під час кредитної діяльності ЄБРР використовує інструменти глибокого кредитування на підставі загальноприйнятих у розвинутих країнах стандартів банківської та страхової діяльності, поєднує реалізацію цілей, визначених стратегією операцій за секторами з непередбаченими операціями, що підтримують ініціативи приватного сектору, співпрацює з банківськими установами, а також урядами держав із метою реалізації довготермінових планів розвитку, взаємодіє з іншими МФО, гармонійно поєднує міждержавний і регіональний підходи тощо.

Україна є членом ЄБРР із серпня 1992 р. Це зазначено у відповідному Указі Президента України від 14.07.1992 № 379/92 [9], згідно з яким наша країна приєдналася до Угоди про заснування Європейського банку реконструкції та розвитку. До кінця 2014 р. ключовим інструментом організації співпраці була Стратегія діяльності ЄБРР в Україні (на період 2011–2014 рр.), схвалена 13 квітня 2011 р. Радою директорів Банку [10], котру треба найближчим часом поновити.

Протягом останніх шести років динаміка інвестицій з боку Банку в економіку України порівняно стабільна. Найменша сума інвестицій спостерігалася у 2013 р. – 798 млн євро, у 2014 р. було отримано 1,21 млрд євро, а у

2015 р. – 997 млн євро (рис. 1). На I півріччя 2016 р. узгоджено два проекти на суму 40 млн євро [11].

Стрімке збільшення інвестицій протягом 2014 р. можна пояснити підтримкою України з боку ЄБРР у складній макроекономічній і геополітичній ситуації з метою проведення в країні структурних та галузевих реформ, розвитку конкуренції, зміцнення правових систем, розширення інфраструктури для підтримки приватного сектору.

Загалом за весь час роботи ЄБРР в Україні було профінансовано 367 проектів на загальну суму 11,732 млрд євро, з яких освоєно 8,216 млрд євро. Поточний портфель інвестицій становить 4,479 млрд євро, які розподілені між більш ніж 180 активними проектами. Частка приватного сектору в портфелі інвестицій ЄБРР дорівнює 49 %. Показники щодо кількості проектів ЄБРР в Україні наведено на рис. 2.

До найближчих планів Банку входить відкриття 15 офісів в Україні на базі наявних бізнес-організацій для підтримки розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ) і підсилення цих організацій завдяки досвіду, накопиченому ЄБРР.

Підтримка сектору МСБ – один із пріоритетів ЄБРР у межах Ініціативи розвитку малого бізнесу (Small Business Initiative), яка діє з липня 2014 р. Банк передбачає виділення 28 млн євро на бізнес-консультації, інформаційну, освітню та іншу підтримку малих і середніх підприємств в Україні в рамках програми EU4Business [12].

Крім того, в рамках EU4Business передбачається в подальшому спрямувати 12 млн євро на пряме фінансування малих підприємств. Українські підприємці отримають доступ до загальноєвропейського фонду кредитної підтримки бізнесу розміром 100 млн євро [13].

Перед українськими малими та середніми підприємствами постають ширші можливості для розвитку. Консультативна та фінансова допомога ЄС і ЄБРР зробить ці компанії сильнішими й конкурентоспроможнішими як на місцевих, так і на міжнародних ринках. Відкриття нових офісів і створення

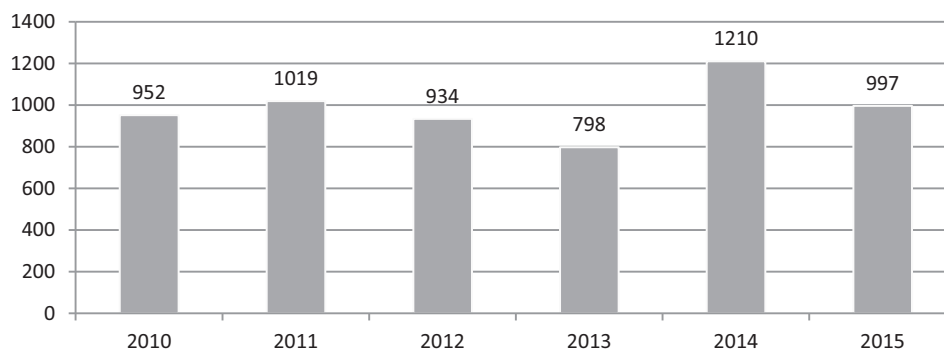

Рис. 1. Інвестиції в Україну з боку ЄБРР за 2010–2015 рр., млн євро

Складено за: Project Summary Documents [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?1=1&filterCountry=Ukraine>.

Рис. 2. Динаміка проектів ЄБРР в Україні, од.

Складено за: Project Summary Documents [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?1=1&filterCountry=Ukraine>.

мережі центрів підтримки бізнесу по всій країні вказують на прихильність ЄБРР меті підтримання економічного зростання в Україні.

Разом з Європейським Союзом та урядом Швеції ЄБРР надає Україні гранти на розвиток МСБ, яким керують жінки – Програма “Жінки в бізнесі”. Її унікальність полягає в комплексному підході до розвитку жіночого підприємництва в Україні. Програма покликана допомогти жінкам розвивати свій бізнес за рахунок надання грантів:

- на бізнес-консультації із приводу розроблення стратегії компанії, розвитку маркетингу, вдосконалення організаційної структури та операційної діяльності, на організацію інформаційно-комунікаційних послуг, формування інженерних рішень, забезпечення фінансового управління та енергоефективності;
- на бізнес-коучинг із розвитку стратегії, маркетингу, організаційного розвитку / операційної діяльності, реалізацію проектів наставництва/менторства для жінок – перших осіб у бізнесі, що здійснюється за підтримки міжнародної організації Cherie Blair Foundation, проведення тренінгів для жінок-підприємців з діджитал-маркетингу, операційного розвитку та управління фінансами [14].

Крім того, ЄБРР планує здійснити у 2016 р інвестиції в Україну в розмірі 1 млрд євро за умови проведення реформ, у тому числі у банківському секторі, правовій сфері (встановлення верховенства права), питаннях боротьби з корупцією та енергетиці (енергозбереження) [15].

ЄБРР фінансує проекти як у фінансовому, так і в реальних секторах економіки, вкладаючи кошти у створення нових підприємств і спрямовуючи інвестиції в існуючі компанії. Клієнти ЄБРР мають різні організаційні форми й розміри і діють в різних галузях економіки країн, які Банк фінансує. Всі проекти ґрунтуються на дотриманні ключових принципів прозорості й стійкості. ЄБРР також прагне позитивно впливати на сектори, в яких він працює, за допомогою стратегічного діалогу.

Поточні проекти за 2014 – I півріччя 2016 рр. налічують 34 найменування. ЄБРР фінансує в Україні проекти і в державному, і в приватному секторах, причому в зазначений період лише близько чверті проектів виконувалося в державному секторі (рис. 3). Однак у грошовому вимірі державний сектор отримував 40,49 % загального фінансування.

Пріоритетними напрямками інвестиційних проектів були агробізнес, муніципальна та екологічна інфраструктура й банківсько-фінансовий сектор (рис. 4).

Водночас у державному секторі кошти вкладалися лише за двома напрямками: муніципальна й екологічна інфраструктура (27,52 % від загальної суми фінансування) та природні ресурси (72,48 %).

Завдяки співробітництву з Банком, Україна бере участь у Фонді Східно-європейського партнерства з енергоефективності та довкілля [16; 17]. Зробивши внесок відповідно до Угоди у розмірі 10 млн євро, наша країна протягом 2011–2014 рр. отримала понад 62 млн євро на виконання 18 відповідних проектів.

Окрім зазначених, були профінансовані проекти з розвитку інфраструктури Іллічівського морського торговельного порту, модернізації ліній енергопостачання, розвитку системи водопостачання, модернізації інфраструктури

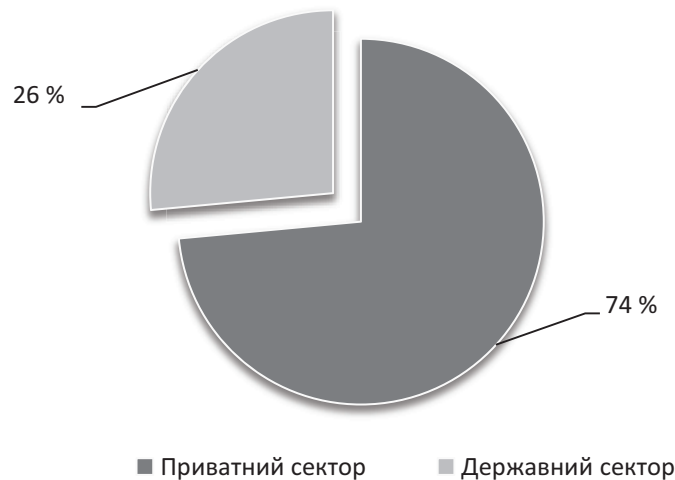

Рис. 3. Співвідношення між державним та приватним секторами щодо використання коштів ЄБРР за 2014 – I півріччя 2016 рр., %

Складено за: Project Summary Documents [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?1=1&filterCountry=Ukraine>.

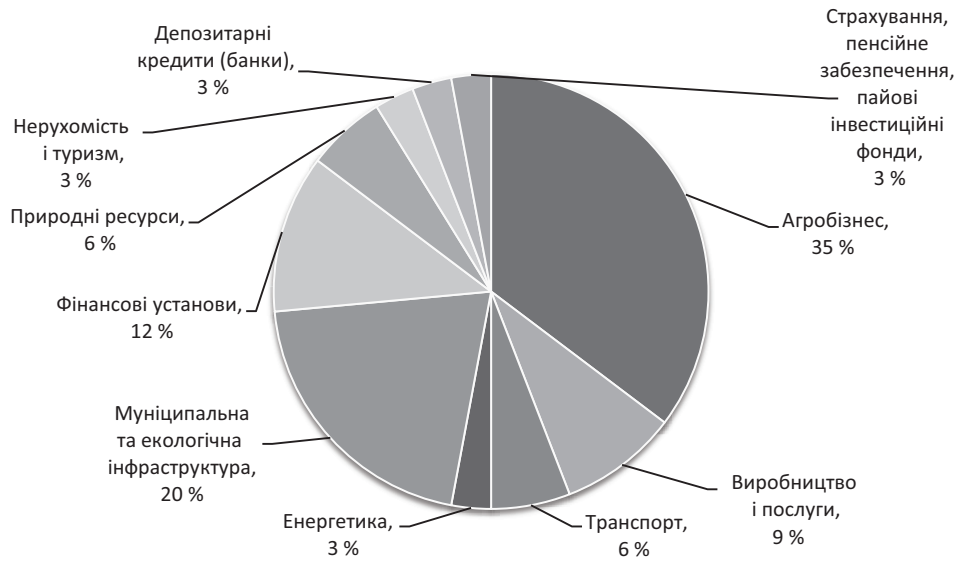

Рис. 4. Розподіл коштів ЄБРР за напрямками за 2014 – I півріччя 2016 рр.,%

Складено за: Project Summary Documents [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?1=1&filterCountry=Ukraine>.

тури теплопостачання, ремонту та будівництву автодоріг, будівництва укриття для Чорнобильської АС, підписано Меморандум про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи та ін.

Також Україна отримує від ЄБРР технічну допомогу на безоплатній та безповоротній основі. Регулювання технічного співробітництва з країнами-донорами та міжнародними організаціями і з ЄБРР здійснюється на підставі 21 рамкового міжнародного договору України та міжнародних договорів щодо впровадження програм співробітництва в різних сферах економіки, котрі узгоджуються як на міжурядовому, так і на міжвідомчому рівнях.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, ЄБРР надається допомога за 15 проектами та ще за одним проектом (у рамках багатостороннього донорського Фонду Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля Е5Р), Банк є донором. На 1 липня 2016 р. загальна сума фінансування становила близько 21,6 млн євро [18]. Середня тривалість проекту – 2,65 року, середня сума фінансування на рік – 13,5 млн євро.

Напрями технічної допомоги від ЄБРР охоплюють такі галузі економіки та сфери суспільного життя (рис. 5):

1. Енергетика та теплопостачання (загальна сума коштів за напрямом – 6,59 млн євро). Реалізуються: *проект “Реабілітація гідроелектростанцій “ПАТ “Укргідроенерго” – збільшення потужності Каховської ГЕС; консультаційні послуги в рамках проекту “Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька АЕС – Каховська”;* підтримка реалізації проектів реконструкції

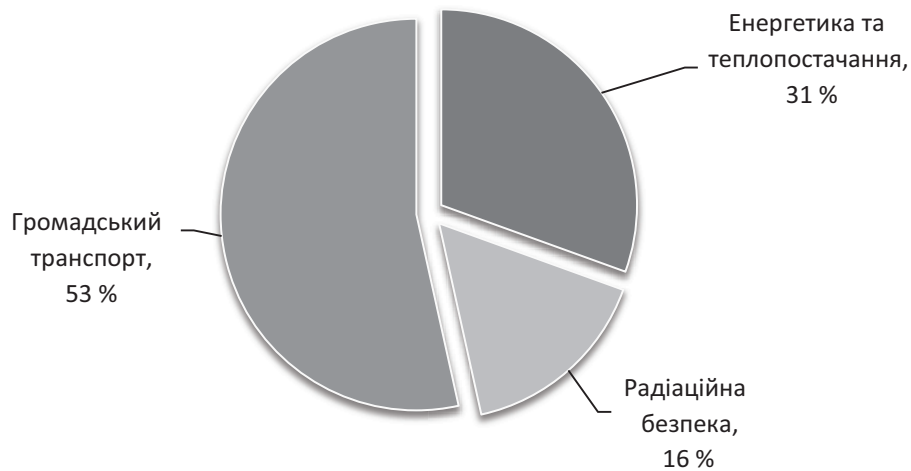

Рис. 5. Розподіл коштів між напрямками фінансування з боку ЄБРР проектів технічної допомоги станом на 1 липня 2016 р., %

Складено за: Project Summary Documents [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?1=1&filterCountry=Ukraine>.

та модернізації централізованого тепlopостачання міст Тернополя, Львова, Івано-Франківська, Житомира; консультаційні послуги в рамках проекту "Генеральний план розвитку мереж електропередачі південного регіону ОЕС України з урахуванням сонячної та вітрової енергетики".

2. Радіаційна безпека (загальна сума коштів за напрямом – 3,46 млн євро). Виконується програма з моніторингу чорнобильських проектів.

3. Громадський транспорт (загальна сума коштів за напрямом – 11,54 млн євро). До цього напрямку належать проекти з розбудови громадського транспорту в містах Львові (розширення трамвайної мережі), Дніпрі (метрополітен, розроблення системи електронної оплати проїзду), Києві (метрополітен), Вінниці тощо.

У межах енергетичного напрямку ЄБРР спільно з ЄС та Шведським агентством з питань міжнародного співробітництва і розвитку (Sida) започаткував спеціальну програму енергозаощадження IQ-energy із загальним обсягом фінансування 75 млн євро, яка повинна підвищити енергоефективність житлових будинків зі збереженням рівня комфорту при зниженні споживання енергоресурсів. У рамках цієї програми Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля (E5P), найбільшим донором якого є ЄС, має надати грантове фінансування в обсязі 15 млн євро. Залежно від типу інвестицій ці кошти будуть використані для покриття до 20 % суми кредиту для позичальників – фізичних осіб і до 35 % суми кредиту для об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ). Крім того, для реалізації програми передбачається отримання технічної допомоги з коштів E5P і Sida в обсязі 4,5 млн євро на розроблення концептуальних пропозицій з енерго-

економії і впровадження цього проекту. Програма IQ-energy реалізовуватиметься через банки-партнери “УкрСиббанк”, “ОТП Банк” та “Мегабанк” [19].

Зауважимо, що це не перша ініціатива ЄБРР у контексті провадження програм енергоефективності в Україні. Зокрема, з метою допомоги у реалізації потенціалу в галузі альтернативної енергетики ЄБРР започатковано Програму фінансування альтернативної енергетики в Україні (USELF), завданням якої є технічна підтримка й кредитне фінансування проектів розвитку відновлювальної енергетики, що відповідають комерційним, технічним та екологічним стандартам. У рамках першої фази проекту було виділено 50 млн євро фінансування Банку і 20 млн євро від Фонду чистих технологій (СТЕ). Оскільки було досягнуто успіху в здійсненні першого етапу, на початку 2014 р. Рада директорів Банку ухвалила рішення про продовження цієї програми і збільшення обсягу фінансування на 70 млн євро (50 млн євро – від ЄБРР, 20 млн євро – від Фонду (USELF-2)) [20].

У межах енергетичної ініціативи ЄБРР також відкрив нову програму FINTESS, котра допоможе українським компаніям інвестувати в енергоощадні технології і за якою Україна отримує більше 50 млн дол. Програма, розрахована на три роки, підтримується грантовим фінансуванням у розмірі 7 млн дол. США з Глобального екологічного фонду (GEF) та 4 млн дол. – з Інвестиційного фонду сусідства Європейського Союзу. Вона допомагатиме українським компаніям інвестувати в найкращі доступні технології, що має сприяти скороченню викидів парникових газів. Це можуть бути технології ефективного використання енергії, матеріалів і води, а також відновлюваної енергетики, які не надто поширені в Україні. У рамках програми ЄБРР планує надати кредитування до 40 млн євро. Кожен її учасник зможе отримати гранти в обсязі, що покриває від 5 до 25 % вартості проекту, але не більше 1 млн дол. США [21].

Водночас, незважаючи на наведені приклади співробітництва України з ЄБРР, треба констатувати, що за відсутності в країні прозорої системи відстеження використання коштів говорити про те, наскільки ефективно вони задіяні в Україні, неможливо. Крім того, попри важливість кожного проекту, вони загалом не формують засад для розбудови економіки держави, не сприяють розвиткові найперспективніших галузей економіки, не спрямовані на створення робочих місць та інноваційний розвиток і являють собою здебільшого “латання дірок”, на які грошей у країні не вистачає.

Крім надання підтримки окремим проектам, пов’язаним з інвестиціями, діяльність ЄБРР спрямована на вдосконалення нормативно-правового середовища країн-реципієнтів. Зокрема, необхідно акцентувати увагу на Програмі правової реформи (ППР).

Програма правової реформи – це ініціатива ЄБРР щодо поліпшення інвестиційного клімату в країнах Центральної та Східної Європи шляхом сприяння формуванню сприятливої для інвестицій прозорої нормативно-правової бази. Заходи ППР націлені як на розроблення правових норм, так і на формування правових структур і культури, на яких ґрунтується динамічна, орієнтована на ринок економіка.

Розглянемо деякі напрями ППР в Україні.

1. Правова основа щодо угод із похідними фінансовими інструментами

У 2007 р. в рамках підтримки проекту розвитку ринку похідних фінансових інструментів ЄБРР надав допомогу робочій групі українського парламенту в підготовці нормативно-правових актів, що регулюють діяльність на ринку цінних паперів у межах приведення законодавства України у відповідність із Цілями та принципами регулювання ринку цінних паперів, закріпленими Міжнародною організацією комісій з цінних паперів (International Organization of Securities Commissions, IOSCO).

Мета проекту полягала в підтримці проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регульованих ринків та деривативів” від 20.11.2015 № 3498 та розробленні підзаконних актів із питань, охоплених законом (проект закону прийнято в першому читанні).

Реалізація запропонованих законодавчих змін дасть змогу в майбутньому отримати прозорі ціни на будь-який актив для всіх учасників ринку; держава матиме репрезентативні біржові цінові індикатори; покращиться управління ціновими ризиками; знизяться ризики невиконання угод контрагентами; єдина інфраструктура та уніфіковані підходи стимулюватимуть інвестиції та економічний розвиток.

Також у 2008 р. ЄБРР було здійснено правове дослідження, де докладно висвітлено положення щодо необхідності підвищення ефективності роботи регулятора (НКЦПФР) та підвищення вимог до розкриття інформації в проспекті емісії. Це дослідження було опубліковане в юридичному журналі “Право на етапі переходу”, в якому Банк щокварталу ґрунтовно висвітлює тенденції розвитку права в регіоні, поширює накопичений досвід і намагається активізувати обговорення правової реформи в країнах із перехідною економікою [22].

2. Консультації з питань політики реформування електронних закупівель. Підтримка у фінальному раунді переговорів GPA

Проект підтримує розроблення стратегії реформ у межах упровадження в Україні нової політики електронних закупівель. Приєднання України до Угоди Світової організації торгівлі про державні закупівлі (Agreement on Government Procurement, GPA) свідчить про істотний прогрес у реформуванні публічних закупівель. Крім того, приклад України є дуже цікавим для інших країн, які зазнають нині подібних змін.

Після офіційного приєднання України до Угоди СОТ GPA, що завершилося в травні 2016 р., українські компанії отримали право брати участь у державних закупівлях 46 країн – учасниць Угоди, серед яких країни ЄС, Японія, США, Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг і Канада. Загальний обсяг ринку держзакупівель СОТ оцінюється в 1,7 трлн дол. США щороку, що більше ніж у 30 разів перевищує розміри українського експорту у 2014 р.

Приєднання до СОТ GPA – один із напрямів реформи. Це – найпростіший шлях для експорту вітчизняних товарів, оскільки в держзакупівлях не потрібні зайві витрати на маркетинг чи відкриття представництва. Процедури державних тендерів по всьому світу досить структуровані, що значно спрощує участь у них.

Окрім відкриття нових можливостей для держави і бізнесу, реформа публічних закупівель виконує ще одну важливу функцію: є драйвером для структурних змін в Україні. Так, завдяки ProZorro держава вже зекономила понад 1,7 млрд грн, а кількість тендерів у системі перевищила 100 тис.

Фахівці ППР ЄБРР зазначають, що система ProZorro дуже цікава для країн ЄС. У квітні 2018 р. всі країни-члени повинні будуть повністю перейти на електронний формат тендерів, і досвід України, яка стала одним зі світових новаторів у цій сфері, є цінним завдяки унікальному поєднанню ключових принципів реформи (відкритий код, відкриті дані й міжнародний стандарт open contracting). ЄБРР уже включив український кейс у свій гід як одну з найкращих практик щодо запровадження електронних закупівель [23].

Міжнародні стандарти закупівель, такі як прозорість і легкість доступу, рівні права й відсутність дискримінаційних факторів, від початку були орієнтованими для реформи. Саме на цих принципах побудовано систему ProZorro, і саме на них ґрунтується взаємодія в рамках Угоди СОТ GPA. Реформа публічних закупівель є зразковою в аспекті високих стандартів прозорості й відкритості для суспільства.

Для того щоб допомогти бізнесу скористатися новими можливостями, було створено Офіс GPA, який підтримує та консультує українських експортерів з питань участі в публічних закупівлях країн GPA та імпортерів з країн – учасниць GPA щодо їх участі в публічних закупівлях в Україні.

3. Підтримка корпоративного управління Нафтогазу та Укртрансгазу

Проект спрямований на поліпшення корпоративного управління Нафтогазу та Укртрансгазу відповідно до міжнародних стандартів, а також зміцнення законодавчої та нормативної бази, що стосується цих компаній.

Основними положеннями проекту є:

- приведення корпоративного управління у повну відповідність із принципами корпоративного управління державних підприємств (ОЕСР);
- покращання контролю над менеджментом Нафтогазу з метою забезпечення національних інтересів;
- запобігання неправомірному політичному втручанням в діяльність компанії;
- створення Наглядової ради Нафтогазу та поступове розширення її незалежності;
- запровадження найкращих сучасних практик розкриття інформації, управління ризиками, аудиту та винагороди менеджменту;
- відокремлення оператора газотранспортної системи – створення компанії з незалежною (від Нафтогазу та його органів управління) структурою корпоративного управління, зокрема Наглядовою радою;
- зміна ролі корпоративного центру Нафтогазу – перехід на час здійснення реформ від непрозорого та неефективного “портфельного управління” активами до ролі “стратегічного контролера” над дочірніми структурами (Укргазвидобування, Укртрансгаз, Укртрансффта, Укрнаффта тощо) [24; 25].

Сьогодні Національна акціонерна компанія (НАК) “Нафтогаз України” повністю погасила тіло та проценти за револьверним кредитом ЄБРР на 300 млн дол. США. Відновлювана кредитна лінія діє до 2018 р., і компанія розраховує використовувати кошти для закачування газу протягом наступних двох опалювальних сезонів.

Зауважимо, що кредитна угода була підписана в жовтні 2015 р. Кошти призначалися для закупівлі газу в ЄС, за рахунок кредиту було придбано близько 1,7 млрд м³ газу за середньою ціною 193 дол. США / тис. м³ (у точці поставки), постачальниками виступили Noble Clean Fuels Limited, Engie SA, Axpo Trading AG, E.ON Global Commodities SE and Eni trading & shipping S.p.A [24; 25].

4. Консультації щодо реформування відносин у сфері концесій на реалізацію інфраструктурних проектів

Реформування концесійного законодавства передбачає розроблення нового закону про концесії шляхом об’єднання кращих положень чинних законів України, які регулюють концесійну діяльність у різних сферах. Ці зміни передбачають також гармонізацію відповідних відносин із законодавством про державно-приватне партнерство з урахуванням найкращого міжнародного досвіду, зокрема модельного законодавства про публічно-приватне партнерство.

Оновлене концесійне законодавство сприятиме залученню потужних міжнародних та українських інвесторів до модернізації й відбудови української інфраструктури. Це дасть змогу розробити в Україні нові об’єкти дорожньої, портової, енергетичної та комунальної інфраструктури, котрі відповідатимуть міжнародним стандартам якості, сприятиме створенню нових робочих місць та активізує процес економічного зростання.

Відбір консультантів відбувався на умовах тендера, оголошеного ЄБРР на початку червня 2016 р. У конкурсі взяла участь понад 20 провідних міжнародних юридичних компаній. За результатами тендера консультантом визначено консорціум, який очолює провідна міжнародна юридична компанія Hogan Lovells.

Проект фінансуватиметься за рахунок коштів технічної допомоги міжнародних донорів під адмініструванням ЄБРР у межах Спеціального фонду акціонерів ЄБРР та Багатостороннього донорського фонду стабілізації та сталого розвитку України, створеного Великобританією, Данією, Італією, Нідерландами, Німеччиною, Польщею, США, Фінляндією, Францією, Швейцарією, Швецією та Японією [26].

5. Правова настанова щодо проекту закону про електронні комунікації

Банк проводить навчання та консультації для працівників Національної комісії з питань регулювання зв’язку України щодо відповідності правової бази найкращій законодавчій практиці на конкурентних ринках електрозв’язку, підвищення ролі регуляторного органу та прозорості процесу досудового врегулювання спорів, а також відносних правових і регуляторних ризиків, пов’язаних із діяльністю операторів і провайдерів телекомунікаційних послуг, котрі інвестують кошти в ринки електрозв’язку своїх країн [27].

У рамках надання правової допомоги вітчизняним нормотворцям ЄБРР також порушував питання необхідності законодавчого врегулювання випуску МФО облігацій, номінованих у гривнях, на території України, та подальшого використання ЄБРР коштів, отриманих від розміщення ним зазначених облігацій, для фінансування проектів резидентів у національній валюті.

На III кв. 2016 р. питання випуску облігацій, деномінованих у гривні, не вирішено, адже потрібен механізм залучення національної валюти для довгострокового кредитування в ній. На сьогодні НБУ і НКЦПФР розробили необхідне законодавство: ще 4 липня 2013 р. внесено поправки до Закону України “Про цінні папери та фондовий ринок” [28], які дозволяють ЄБРР, МФК та іншим МФО випускати облігації в національній валюті.

МФО можуть випускати процентні або дисконтні облігації в порядку, визначеному НКЦПФР, тільки шляхом публічного розміщення на українських фондових біржах, які за результатами конкурсного відбору були внесені регулятором у затверджений ним перелік. Закон встановлює, що залучені кошти використовуватимуться в національній валюті на території країни на фінансування реального сектору. Право на публічне розміщення облігацій МФО отримали фондові майданчики ПФТС, “Українська біржа” і “Перспектива”. Інвесторами насамперед будуть вітчизняні банки.

Інвестиційні банки зможуть купувати облігації від імені клієнтів. За прогнозами ЄБРР, покупцями стануть локальні, а не іноземні гравці. Водночас залишається низка технічних моментів, пов'язаних із розподілом ризиків, гармонізацією міжнародних правил випуску облігацій з українськими. Усі принципи питання вирішені, але залишається один важливий аспект: для випуску облігацій потрібна відповідна ринкова ситуація, яка дотепер не сформувалася [29].

Ініціатива щодо підтримки використання національних валют і розвитку національних ринків капіталу (Local Currency and Capital Markets Initiative, LC2) є важливим напрямом діяльності ЄБРР щодо активізації і поглиблення перехідного процесу в країнах, де він провадить інвестиційну діяльність. Ініціатива стартувала в 2010 р. після фінансової кризи і була спрямована на створення життєздатних систем фінансування в національних валютах та розвиток ефективних і самостійних національних ринків капіталу, спроможних пом'якшувати вплив основних чинників вразливості в регіоні операцій ЄБРР [30].

Нещодавно НБУ розширив можливості МФО у використанні коштів у гривні для фінансування проектів в Україні. Таке рішення прийняте у відповідь на звернення МФК (IFC) і закріплено у постанові Правління НБУ “Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України” від 31.03.2016 № 225 [31]. Постанова вносить зміни до Порядку відкриття та використання коштів за поточними рахунками МФО, що відкриваються в уповноважених банках, затвердженого постановою Правління НБУ від 19.05.2014 № 286. Також змін зазнає Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затверджена постановою Правління НБУ від 12.11.2003 № 492.

Як наслідок, в Україні буде впроваджено новий, ширший режим функціонування поточних рахунків, які МФО відкривають і використовують в уповноважених банках.

Відтепер МФО зможуть застосовувати для кредитування українського бізнесу гривневі кошти, одержані ними як кредит від уповноваженого банку. Раніше їм дозволялося надавати кредити та позики лише за рахунок коштів у гривні, отриманих від продажу іноземної валюти на вітчизняному міжбанківському валютному ринку та розміщення власних облігацій на території України. Розширення режиму поточних рахунків МФО стосується також проведення на території України розрахунків за операціями іноземного інвестування, договорами страхування, з оплати продукції, послуг, робіт тощо.

Завдяки такому рішенню НБУ МФО зможуть збільшити кредитне фінансування в гривні вітчизняних підприємств, а отже, й розширити доступ вітчизняного бізнесу до кредитних ресурсів у національній валюті.

З метою стимулювання економічного розвитку в контексті реалізації пріоритетів співробітництва України та ЄБРР першочергова увага Кабінету Міністрів України повинна приділятися:

- підготовці Стратегії діяльності в Україні ЄБРР на середньостроковий період 2017–2020 рр., яка корелювала би з програмними документами Президента України та Кабінету Міністрів України, Порядком денним асоціації Україна – ЄС, Стратегією Україна – 2020, Коаліційною угодою, а також Планом законодавчого забезпечення реформ в Україні;
- запровадженню Стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на період після 2016 р., яка б відповідала сучасним викликам і базувалася на забезпеченні національних економічних інтересів;
- реалізації Стратегії розвитку системи управління державними фінансами на період після 2016 року та Середньострокової стратегії управління державним боргом після 2016 року, а також забезпеченню своєчасної підготовки та виконання проектів, ефективного використання залучених ресурсів вітчизняними позичальниками та реципієнтами, а також удосконалення нормативно-правової бази у сфері міжнародного фінансового й технічного співробітництва та договірної бази співробітництва з міжнародними організаціями, державами-донорами та ЄС.

Також доцільно прийняти Закон України “Про міжнародну технічну допомогу”, який визначив порядок залучення та використання МТД, зокрема особливості здійснення відповідних програм і проектів, зважаючи на цілі, принципи та положення національного законодавства та міжнародних договорів України. Основна мета Закону полягатиме в залученні фінансових ресурсів у іноземній та національній валюті, запозиченні та обміні досвідом для подальшого розвитку відносин у сфері МТД, а також визначенні кола пільг, привілеїв, правових гарантій захисту МТД.

Отже, здійснене дослідження дає підстави стверджувати, що Україна протягом 25 років намагається налагодити плідне співробітництво з потужним донором – ЄБРР. За результатами проведеного аналізу можна дійти висновку,

що було досягнуто відповідних позитивних результатів, однак залишається низка питань, які гальмують відносини з Банком. Так, з одного боку співробітництво з ЄБРР є надійним та стабільним джерелом довгострокового фінансування пріоритетних проектів розвитку, дає змогу отримувати кредитні ресурси за найвигіднішими умовами для розвитку стратегічно важливих секторів економіки й інфраструктури, запровадження структурних реформ, фінансування державного бюджету та регулювання платіжного балансу, забезпечує можливість доступу до найкращої міжнародної практики, стандартів та професійної експертизи проектів, а з другого – кредити МФО формують довгострокову боргову залежність, хоч і надають допомогу в короткостроковому періоді.

Список використаних джерел

1. *Zverev A.* Afterword: EBRD Support for CIS Model Laws / A. Zverev // Review of Central & East European Law. – 2011. – Vol. 36. – P. 501–504.
2. *Myant M.* Transition Indicators of the European Bank for Reconstruction and Development: A Doubtful Guide to Economic Success / M. Myant, J. Drahokoupil // Competition & Change. – 2012. – Vol. 16, Is. 1. – P. 69–75.
3. *Simen A.* EBRD Equity Investment / A. Simen // Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series V: Economic Sciences. – 2012. – Vol. 5, Is. 1. – P. 163–168.
4. *Lessambo F. I.* Lessambo International Financial Institutions and Their Challenges: A Global Guide for Future Methods / F. I. Lessambo ; The European Bank for Reconstruction and Development. – Chennai, India, 2015. – 261 p.
5. Глобальний конкурентний простір : монографія / О. Г. Білорус, Ю. М. Пахомов, І. Ю. Гузенко, О. К. Скаленко, О. В. Гаврилюк; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин НАН України, Міжнар. асоц. “Україна – Рим. Клуб”, Міжнар. ін-т глобалістики. – К., 2007. – 680 с. – Бібліогр.: с. 646–677.
6. *Дунас О. І.* Правовий статус міжнародних фінансових організацій : автореферат дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / О. І. Дунас. – К. : Б. в., 2009. – 20 с.
7. *Ковбасюк Ю. В.* Європейський банк реконструкції та розвитку: аспекти діяльності: монографія / Ю. В. Ковбасюк. – К. : Вид-во УАДУ, 2002. – 268 с.
8. *Колосова В. П.* Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями: сучасний стан та перспективи розширення / В. П. Колосова, І. М. Іванова // Фінанси України. – 2014. – № 11. – С. 33–47.
9. Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку : указ Президента України від 14.07.1992 № 379 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/92>.
10. Стратегія діяльності в Україні на 2011–2014 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/ukraine_uk.pdf.
11. Project Summary Documents [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?1=1&filterCountry=Ukraine>.
12. ЄБРР відкрив 15 офісів для підтримки малого і середнього бізнесу в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/other/1413134-ebrr-mae-namir-vidkriti-v-ukrajini-15-ofisiv-po-pidtrimtsi-malogo-i-serednego-biznesu.html>.
13. ЄС і ЄБРР виділять Україні 28 мільйонів євро на підтримку бізнесу // Українська правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/05/20/593403/>.

14. ЄБРР та ЄС збільшують підтримку малого бізнесу та жінок-підприємців у країнах Східного партнерства // Агроексперт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agroexpert.ua/detail/article/jebrr-ta-jes-zbilshujut-pidtrimku-malogo-biznesu-ta-zhino.html>.
15. Президент ЄБРР: у 2016 році плануємо інвестувати мільярд євро при наявності реформ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainian.voanews.com/a/chakrabarti-on-ukraine/3288613.html>.
16. Про ратифікацію Угоди про внесок між Україною та Європейським банком реконструкції та розвитку стосовно участі України у Фонді Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля : закон України від 06.07.2011 № 3596-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3596-17>.
17. Розпорядження Президента України Питання участі України у Фонді Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та довкілля : розпорядження Президента України від 10.11.2014 № 1233/2014-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/195/2012-%D1%80%D0%BF>.
18. Перелік проектів міжнародної технічної допомоги, зареєстрованих в установленому законодавством порядку / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&title=PerelikProektivMizhnarodnoiTekhnichnoiDopomogiZareiestrovanikhVUstanovlenomuZakonodavstvomuPoriadku>.
19. ЄБРР запустив в Україні програму утеплення житла на 75 мільйонів євро / УНІАН. – 2016. – 7 квіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/realestate/1312589-ebrr-zapustiv-v-ukrajini-programu-uteplennya-jitla-na-75-milyoniv-evro.html>.
20. ЕБРР вдвое увеличил финансирование альтернативной энергетики в Украине / УНІАН. – 2014. – 27 июня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/energetics/933685-ebrr-udvoe-uvulichil-finansirovanie-alternativnoy-energetiki-v-ukraine.html>.
21. На развитие альтернативной энергетики ЕБРР выделит Украине более \$50 млн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budport.com.ua/news/1839-narazvitie-alternativnoy-energetiki-ebrr-vydelit-ukraine-bolee-50-mln>.
22. Legal transition programme. Legal Reform Projects. 1996 to September 2015 / EBRD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ebrd.com/documents/ogc/legal-reform-projects.pdf.
23. Приєднання України до Угоди СОТ GPA свідчить про істотний прогрес у реформі публічних закупівель // Урядовий портал. – 2016. – 17 черв. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249125193.
24. Нафтогаз выплатил средства, привлеченные по кредиту ЕБРР в декабре–январе // НАК “НАФТОГАЗ”. – 2016. – 20 трав. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.ru.nsf/0/A952FF2302EDAEC2C2257FB9004C29F6?OpenDocument&year=2016&month=05&nt=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8&>.
25. Підготовлено проект Плану дій щодо реформи корпоративного управління Нафтогазу // НАК “НАФТОГАЗ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.naukanaftogaz.com/index.php?option=com_content&view=article&id=331:2015-07-16-12-54-29&catid=23:2014-12-10-12-43-28&Itemid=41&lang=en.
26. Для збільшення інвестицій у модернізацію автомобільної, енергетичної та комунальної інфраструктури розроблять нове концесійне законодавство // Урядовий

- портал. – 2016. – 28 лип. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=249219880.
27. Використання кращих міжнародних практик – запорука ефективного регулювання / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=191&language=uk>.
  28. Про цінні папери та фондовий ринок : закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
  29. ЄБРР планує випустити гривневі облігації // Українська правда. – 2016. – 24 берез. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2016/03/24/586636/>.
  30. EBRD Strategic Initiative: Local Currency and Capital Markets (LC2) Development / EBRD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.see-link.net/UserDocsImages/documents/factsheet.pdf>.
  31. Створено умови для збільшення кредитування українського бізнесу міжнародними фінансовими організаціями // НБУ. – 2016. – 6 квіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=0278FB88E4CA39DA4328393C3122216B?art_id=29555687&showTitle=true.

References

1. Zverev, A. (2011). Afterword: EBRD Support for CIS Model Laws. *Review of Central & East European Law*, 36, 501–504.
2. Myant, M., Drahokoupil, J. (2012). Transition Indicators of the European Bank for Reconstruction and Development: A Doubtful Guide to Economic Success. *Competition & Change*, vol. 16, is. 1, 69–75.
3. Simen, A. (2012). EBRD Equity Investment. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series V: Economic Sciences*, vol. 5, is. 1, 163–168.
4. Lessambo, F. I. (2015). *Lessambo International Financial Institutions and Their Challenges: A Global Guide for Future Methods*. The European Bank for Reconstruction and Development. Chennai, India.
5. Bilorus, O. H., Pаxomov, Yu. M., Huzenko, I. Yu., Skalenko, O. K., Havry`lyuk, O. V. (2007). *Hlobal`ny`j konkurentny`j prostir* [Global competitive space]. Ky`yiv [in Ukrainian].
6. Dunas, O. I. (2009). *Pravovy`j status mizhnarodny`x finansovy`x orhanizacij* [The legal status of international financial institutions] (Unpublished doctoral thesis). Ky`yiv [in Ukrainian].
7. Kovbasyuk, Yu. V. (2002). *Yevropejs`ky`j bank rekonstrukciyi ta rozvy`tku: aspekty` diyal`nosti* [European Bank for Reconstruction and Development: Aspects activities]. Ky`yiv: Vy`davny`ctvo UADU [in Ukrainian].
8. Kolosova, V. P., Ivanova, I. M. (2014). Spivrobitny`ctvo Ukrayiny` z mizhnarodny`my` finansovy`my` orhanizacijamy` : suchasny`j stan ta perspekty`vy` rozshy`rennya [Cooperation of Ukraine with international financial organizations: current situation and prospects of expansion]. *Finansy` Ukrayiny`* [Finance of Ukraine], 11, 33–47 [in Ukrainian].
9. President of Ukraine. (1992). *Pro chlenstvo Ukrayiny` v Yevropejs`komu banku rekonstrukciyi ta rozvy`tku* [Ukraine's membership in the European Bank for Reconstruction and Development] (Order № 379, July 14). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/379/92> [in Ukrainian].

10. *Stratehiya diyal'nosti v Ukraini na 2011–2014 roky* [Strategy of Ukraine for 2011–2014]. (n. d.). Retrieved from http://www.ebrd.com/downloads/country/strategy/ukraine_uk.pdf [in Ukrainian].
11. Project Summary Documents. (n. d.). Retrieved from <http://www.ebrd.com/work-with-us/project-finance/project-summary-documents.html?1=1&filterCountry=Ukraine>.
12. *YeBRR vidkry'ye 15 ofisiv dlya pidtry'mky' maloho i seredn'oho biznesu v Ukraini* [EBRD will open 15 offices to support small and medium business in Ukraine]. (n. d.). Retrieved from <http://economics.unian.ua/other/1413134-ebrr-mae-namir-vidkriti-v-ukrajini-15-ofisiv-po-pidtrimtsi-malogo-i-serednogo-biznesu.html> [in Ukrainian].
13. *YeS i YeBRR vy'dilyat' Ukraini 28 mil'joniv yevro na pidtry'mku biznesu* [EU and EBRD will provide Ukraine 28 million euros for business]. (n. d.). *Ukrayins'ka pravda* [Ukrainian Pravda]. Retrieved from <http://www.epravda.com.ua/news/2016/05/20/593403/> [in Ukrainian].
14. *YeBRR ta YeS zbil'shuyut' pidtry'mku maloho biznesu ta zhinok-pidpry'emciv u krayinax Sxidnoho partnerstva* [EBRD and the EU increased support for small business and women entrepreneurs in Eastern Partnership countries]. *Ahroekspert* [Agroexpert]. Retrieved from <http://www.agroexpert.ua/detail/article/jebrr-ta-jes-zbilshujut-pidtrimku-malogo-biznesu-ta-zhino.html> [in Ukrainian].
15. *Prezy'dent YeBRR: u 2016 roci planuyemo investuvaty' mil'yard yevro pry' nayavnosti reform v Ukraini* [EBRD President: in 2016 we plan to invest one billion euros in the presence of reforms in Ukraine]. (n. d.). Retrieved from <http://ukrainian.voanews.com/a/chakrabarti-on-ukraine/3288613.html> [in Ukrainian].
16. Verkhovna Rada of Ukraine. (2011). *Pro raty'fikaciyu Uhody' pro vnesok mizh Ukrainoyu ta Yevropejs'ky'm bankom rekonstrukciyi ta rozvy'tku stosovno uchasti Ukrainy' u Fondi Sxidnoyevropejs'koho partnerstva z enerhoefekty'vnosti ta dovkillya* [On Ratification of the contribution between Ukraine and the European Bank for Reconstruction and Development regarding Ukraine's participation in the Fund Eastern European Partnership for Energy and the Environment] (Law № 3596-VI, July 6). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3596-17> [in Ukrainian].
17. President of Ukraine. (2014). *Rozporyadzhennya Prezy'denta Ukrainy' Py'tannya uchasti Ukrainy' u Fondi Sxidnoyevropejs'koho partnerstva z enerhoefekty'vnosti ta dovkillya* [Order of the President of Ukraine The issue of Ukraine's participation in the Fund Eastern European Partnership for Energy and the Environment] (Order № 1233/2014-pp, November 10). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/195/2012-%D1%80%D0%BF> [in Ukrainian].
18. *Perelik proektiv mizhnarodnoyi texnichnoyi dopomohy', zareyestrovany'x v ustanovlenomu zakonodavstvom poryadku* [List of international technical assistance registered in accordance with legislation]. Ministerstvo ekonomichnoho rozvy'tku i torhivli Ukrainy'. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&title=PerelikProektivMizhnarodnoiTekhnichnoiDopomogiZareiestrovanikhVUstanovlenomuZakonodavstvomPoriadku> [in Ukrainian].
19. *YeBRR zapusty'v v Ukraini prohramu uteplennya zhy'tla na 75 mil'joniv yevro* [EBRD Ukraine has launched a program of home insulation of 75 million euros]. (2016). UNIAN. Retrieved from <http://economics.unian.ua/realestate/1312589-ebrr-zapustiv-v-ukrajini-programu-uteplennya-jitla-na-75-milyoniv-evro.html> [in Ukrainian].
20. *EBRR vdvoe uvelichil finansirovanie al'ternativnoj e'nergetiki v Ukraine* [EBRD doubled uvelychyl alternatyvnoy Energy Financing in Ukraine]. (2014). UNIAN. Re-

- trieved from <http://economics.unian.net/energetics/933685-ebrr-vdvoe-uvelichil-fiansirovanie-alternativnoy-energetiki-v-ukraine.html> [in Russian].
21. *Na razvitie al`ternativnoj e`nergetiki EBRR vy`delit Ukraine bolee \$50 mln* [The development of alternative energy EBRD will provide Ukraine more than \$ 50 million]. (n. d.). Retrieved from <http://budport.com.ua/news/1839-na-razvitie-alternativnoy-energetiki-ebrr-vydelit-ukraine-bolee-50-mln> [in Russian].
  22. *Legal transition programme. Legal Reform Projects. 1996 to September 2015*. (n. d.). EBRD. Retrieved from www.ebrd.com/documents/ogc/legal-reform-projects.pdf.
  23. *Pry`yednannya Ukrayiny` do Uhody` SOT GPA svidchy`t` pro istotny`j prohres u reformi publichny`x zakupivel`* [Ukraine's accession to the WTO GPA Agreement demonstrates the substantial progress in the reform of public procurement]. (2016). Uryadov`j portal. Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249125193 [in Ukrainian].
  24. *Naftogaz vy`platil sredstva, privilechenny`e po kreditu EBRR v dekabre–yanvare* [Naftogaz has paid the funds raised by the EBRD loan in December and January]. (2016). NAK "NAFTOGAZ". Retrieved from <http://www.naftogaz.com/www/3/nakwebu.nsf/0/A952FF2302EDAEC2C2257FB9004C29F6?OpenDocument&year=2016&month=05&nt=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8&> [in Russian].
  25. *Pidhotovleno proekt Planu dij shhodo reformy` korporaty`vnoho upravlinnya Naftogazu* [A draft action plan to reform corporate governance Naftogaz]. NAK "NAFTOGAZ". Retrieved from http://www.naukanaftogaz.com/index.php?option=com_content&view=article&id=331:2015-07-16-12-54-29&catid=23:2014-12-10-12-43-28&Itemid=41&lang=en [in Ukrainian].
  26. *Dlya zbil`shennya investy`cij u modernizaciyu avtomobil`noyi, enerhety`chnoyi ta komunal`noyi infrastruktury` rozroblyat` nove koncesijne zakonodavstvo* [To increase investment in the modernization of the automotive, energy and utility infrastructure develop a new concessions law]. (2016). Uryadov`j portal. Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=249219880 [in Ukrainian].
  27. *Vy`kory`stannya krashhy`x mizhnarodny`x prakty`k – zaporuka efekty`vnoho rehulyuvannya* [The use of international best practices - the key to effective regulation]. (n. d.). Nacional`na komisiya, shho zdijsnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferi zv'yazku ta informaty`zacyi. Retrieved from <http://www.nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=191&language=uk> [in Ukrainian].
  28. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). *Pro cinni papery` ta fondovy`j ry`nok* [On Securities and Stock Market] (Law № 3480-IV, February 23). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> [in Ukrainian].
  29. *YeBRR planuye vy`pusty`ty` hry`vnevi oblihaciyi* [EBRD plans to issue ruble bonds]. (2016). *Ukrayins`ka pravda* [Ukrainian Pravda]. Retrieved from <http://www.epravda.com.ua/news/2016/03/24/586636/> [in Ukrainian].
  30. *EBRD Strategic Initiative: Local Currency and Capital Markets (LC2) Development*. EBRD. Retrieved from <http://www.see-link.net/UserDocsImages/documents/factsheet.pdf>.
  31. *Stvoreno umovy` dlya zbil`shennya kredy`tuvannya ukrayins`koho biznesu mizhnarodny`my` finansovy`my` orhanizaciyamy`* [The conditions for credit expansion Ukrainian business IFIs]. (2016). Nacional`ny`j bank Ukrayiny`. Retrieved from http://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=0278FB88E4CA39DA4328393C3122216B?art_id=29555687&showTitle=true [in Ukrainian].